

Tekenen in de Tijd 265

18-24 augustus 2024

Een gedicht kan de werkelijkheid op een nieuwe manier doen oplichten. Erik Borgman vertelt hoe het beeld van onze verhouding verandert door een gedicht van de Guatemalteekse Julia Esquivel. Hij citeert daarbij delen uit haar gedicht Zij bedreigen ons met opstanding.

Vorige week schreef ik over de brief van paus Franciscus aan alle gelovigen over het belang van het lezen van literatuur. In deze brief verwijst de paus onder meer naar een artikel van de Duitse theoloog Karl Rahner (1904-1984), waarin deze de rol van priester vergelijkt met die van dichter. Hoewel het al uit 1955 stamt, is het artikel nog altijd verhelderend. Volgens Rahner is het de opdracht van de priester om ten opzichte van de wereld te staan in de lijn van de Bijbelse geschriften en van God zoals deze Hem ter sprake brengen. De taak en het vermogen van de dichter is het om wat vanuit dat perspectief oplicht, in woorden uit te drukken en in een beeld te vatten. Een preek redeneert en blijft op afstand, maar een gedicht kan de wereld en jezelf op een ongedachte manier doen verschijnen. De priester mag op gezag van Jezus over brood en wijn de woorden uitspreken: Dit is mijn lichaam, dit is mijn bloed. De dichter kan met het juiste woord brood en de wijn zichtbaar maken als bij uitstek gestalten waarin de verrezen Christus zich kan manifesteren als gever en wekker van het goddelijk leven in ons. Als theoloog maak ik graag gebruik van dichters. Zij maken voelbaar dat ik geen gedachtenspinsel presenteer, maar een betekenisvolle visie op de realiteit.

Onlangs stuitte ik op een gedicht van de Guatemalteekse dichteres – en protestantse theologe – Julia Esquivel de Valesquez (1930-2019). Zij verzette zich tegen de stelselmatige onderdrukking van en poging tot genocide op de inheemse volken in haar land en voerde actie tegen de vernietiging van de natuur. Hierdoor was zij haar leven niet langer zeker en moest naar Europa vluchten. Zij woonde lang in Zwitserland. Alsof dit allemaal nog niet genoeg is, schreef zij een gedicht dat mijn beeld van onze verhouding met de doden heeft veranderd. In het Westen zien wij het als onze taak onze gestorvenen in onze herinnering te houden. Anders, zo geloven wij, raken zij in de vergetelheid. Aansluitend bij inheemse visies op voorouders presenteert Esquivel hiertegenover de gestorvenen als degenen die ons in het juiste spoor houden. De gedoden en de in onderdrukking gestorvenen bedreigen ons met opstanding, schrijft zij in het betreffende gedicht. Zij gunnen ons geen rust en zij zijn het die zorgen dat wij ze niet kunnen vergeten.

Bij Esquivel is er dus geen sprake van ‘het een plek geven’ zodat ik ‘verder kan met mijn leven’. Dit lukt niet alleen niet, dat het niet lukt heeft zijn goede redenen. Het is ons niet toegestaan het lijden en het bloed uit ons geheugen te wissen en verder te leven alsof de geschiedenis geen diepe, niet geheelde wonden kent. Niet dat de doden volgens haar gewroken moeten worden, maar zij moeten worden geëerd doordat de oorzaken van hun ellende zijn weggenomen en het leven waarnaar zij tevergeefs hebben uitgezien, gerealiseerd is. Daar herinneren zij ons aan.

Door de doden als actief te beschrijven, doet Esquivel dat wat anders een voortzetting van een traumatische ervaring kan lijken, verschijnen als een weerbarstige gestalte van hoop. We kunnen niet slapen omdat de dood ons schrik aanjaagt, maar omdat de doden zich letterlijk niet neerleggen bij hun dood, schrijft zij. Onze slapeloosheid is daarmee niet alleen een gestalte van hun naderende opstanding, maar een teken van het feit dat onze opstanding al begonnen is, zo maakt Esquivel in haar gedicht duidelijk.

Het gedicht van Esquivel is lang en ook het onderstaande citaat eruit is dat. Ik geef de tekst weer in Engelse vertaling en in een Nederlandse versie die op deze vertaling is gebaseerd:

from:

They Have Threatened Us With Resurrection

by Julia Esquivel de Valesquez

*It isn't the noise in the streets
that keeps us from resting, my friend.
[...]*

*It is something within us that doesn't let us
sleep,
that doesn't let us rest,
that won't stop pounding
deep inside,
it is the silent, warm weeping
of Indian women without their husbands,
it is the sad gaze of the children
fixed somewhere beyond memory,
precious in our eyes
which during sleep,
though closed, keep watch.*

*What keeps us from sleeping
is that they have threatened us with
Resurrection!*

*They have threatened us with Resurrection
Because we have felt their inert bodies,
and their souls penetrated ours
doubly fortified,
because in this marathon of Hope,
there are always others to relieve us
who carry the strength
to reach the finish line
which lies beyond death.*

*They have threatened us with Resurrection
because they will not be able to take away
from us
their bodies,
their souls,
their strength,
their spirit,
nor even their death
and least of all their life.
Because they live
today, tomorrow, and always
in the streets baptized with their blood,*

uit:

Ze bedreigen ons met Opstanding (1980)
door Julia Esquivel de Valesquez

Het is niet het lawaai van de straat
dat ons geen rust laat, mijn vriend.
[...]

Het is iets in onszelf dat ons belet om te
slapen,
dat ons geen rust laat
en niet ophoudt met bonzen
diep van binnen.
Het zijn de warme tranen van tederheid
van Indiaanse vrouwen zonder man,
het treurig staren van de kinderen
gericht op iets voorbij de herinnering,
kostbaar in onze ogen
die tijdens onze slaap,
hoewel ze dicht zijn, de wacht houden.

Wat ons uit onze slaap houdt
is dat zij ons bedreigen met Opstanding!

Ze dreigen ons met Opstanding.
Omdat we hun levenloze lichamen voelden
en hun zielen de onze binnendrongen
dubbel verankerd,
want in deze marathon van Hoop,
zijn er altijd anderen die ons aflossen
die de kracht hebben
de finish te halen,
de dood voorbij.

Zij dreigen ons met Opstanding
want zij zijn niet in staat
van ons
hun lichamen,
hun zielen,
hun kracht,
en hun geest weg te nemen.
Zelfs hun dood niet
en al helemaal niet hun leven.
Omdat ze leven
– vandaag, morgen en altijd –
in de met bloed gedoopte straten,

<p><i>in the air that absorbed their cry, in the jungle that hid their shadows, in the river that gathered up their laughter, in the ocean that holds their secrets, in the craters of the volcanoes, Pyramids of the New Day, which swallowed up their ashes.</i></p>	<p>in de lucht die hun schreeuw opnam, in de jungle die hun schaduwen bedekte, in de rivier die hun lachen verzamelde, in de oceaan die hun geheimen bewaart, in de kraters van vulkanen, piramiden van de Nieuwe Dag, die hun as hebben opgeslokt.</p>
<p><i>They have threatened us with Resurrection because they are more alive than ever before, because they transform our agonies and fertilize our struggle, because they pick us up when we fall, because they loom like giants before the crazed gorillas' fear. [...]</i></p>	<p>Zij dreigen ons met Opstanding omdat ze meer leven dan ooit tevoren, omdat ze onze doodsangst omvormen en onze strijd bevruchten, omdat ze ons recht zetten als we vallen, omdat ze als reuzen verschijnen voor de angst van de gekke gorilla's. [...]</p>
<p><i>That is the whirlwind which does not let us sleep, the reason why sleeping, we keep watch, and awake, we dream. [...]</i></p>	<p>Dat is de wervelwind die ons niet laat slapen, de reden om slapend te waken en wakker te dromen. [...]</p>
<p><i>Join us in this vigil and you will know what it is to dream! Then you will know how marvelous it is to live threatened with Resurrection!</i></p>	<p>Kom naar onze wake en je zult weten wat het is om te dromen! Je zal weten hoe geweldig het is om te leven door Opstanding bedreigd!</p>
<p><i>To dream awake, to keep watch asleep, to live while dying, and to know ourselves already resurrected!</i></p>	<p>Om wakker te dromen, slapend te waken, stervend te leven te weten dat wij al zijn opgestaan!</p>

Erik Borgman, lekendominicaan
voorzitter van de programmaraad van het Huis van Dominicus in Utrecht

De tekst van de brief van paus Franciscus over de rol van literatuur in de vorming van 17 juli van dit jaar is hier te vinden:

<https://www.vatican.va/content/francesco/en/letters/2024/documents/20240717-lettera-ruolo-letteratura-formazione.html>.

Het artikel 'Priester und Dichter' van Karl Rahner is te vinden in dienst *Schriften zur Theologie* 3 (1956) 349-375.

De Engelse complete tekst van het gedicht van Julia Esquivel de Valesquez is hier te vinden:
www.how-matters.org/2012/08/31/julia-esquivel/.